

PAGALBOS NUKENTĖJUSIEMS NUO NUSIKALSTAMOS VEIKOS TEIKIMO PAGRINDINĖS PROBLEMOS IŠKYLANČIOS DAR IKI BAUDŽIAMOJO PROCESO PRADĖJIMO

Gediminas BUČIŪNAS

*Vytauto Didžiojo Universitetas, Teisės fakultetas
Jonavos g. 66, LT-44318 Kaunas,
Mykolo Romerio universitetas, Viešojo saugumo akademija
Maironio g. 27, LT-44211 Kaunas,
El. paštas: gediminas1967@mrni.eu
ORCID ID: 0000-0002-1826-0527*

Dalia JASEVIČIENĖ

*Nusikaltimo aukų rėmimo asociacija
Valakupių g. 5, LT-10101 Vilnius
El. paštai: dalytes@gmail.com, nara@mrni.eu
ORCID ID: 0000-0002-9566-7574*

DOI: 10.13165/PSPO-23-33-07

Anotacija. Nukentėjusiojo nuo nusikalstamos veikos teisių apsauga iki baudžiamojo proceso pradėjimo šiuo metu yra grindžiama Lietuvos Respublikos įstatymu „Dėl pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims“. Minėtame įstatyme įtvirtinta nuostata, kad nukentėjusiems asmenims nuo nusikalstamos veikos pagalbą suteikia akredituotos pagalbos tarnybos (Lietuvos Respublikos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas, 2021). Pastebėtina, kad 2023 metais Lietuvoje tokiais akredituotomis tarnybomis tapo 25 organizacijos.

2022 - 2023 m. buvo atliktas empirinis tyrimas kurio tikslas buvo nustatyti ar asmenims, kurie kreipiasi į policiją pranešdami apie galimą nusikalstamą veiką jų atžvilgiu yra sudaromos sąlygos naudotis Lietuvos Respublikos Pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatyme įtvirtintomis garantijomis. Šio empirinio tyrimo metu, taikant apklausos metodą, garantuojant respondentams anonimiškumą, buvo surinkta informacija iš 16 asmenų nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų, kurie kreipėsi į nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims tarnybas ieškodami pagalbos. Atlikta asmenų nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų anoniminė apklausa leido įvertinti Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims“ efektyvumą ir akredituotų tarnybų teikiamų paslaugų prieinamumą. Buvo nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymo 3 str. įtvirtinti pagalbos teikimo principų ir nukentėjusiųjų asmenų teisių, numatytų minėto įstatymo 4 str. realizavimas praktinėje pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims tarnybų veikloje (toliau – akredituota tarnyba) yra gana sudėtingas, o kartais net ir neįmanomas.

Vienas svarbiausių probleminių klausimų yra teisinės konsultacijos dėl policijos (ikiteisminio tyrimo įstaigos) atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą suteikimo terminai. Ši konsultacija turi būti suteikta per 7 dienas, nes toks apskundimo terminas įtvirtintas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 168 str. (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamojo proceso kodeksas, 2002). Remiantis atlikto tyrimo duomenimis, operatyviai sureaguoti į tokį trumpą įstatymo nustatytą terminą (pateikti teisininko kvalifikuotą konsultaciją) pagal anoniminius apklausos duomenis, galėjo tik dvi iš dvidešimt penkių akredituotų tarnybų.

Gauti tyrimo metu duomenys leidžia teigti, kad 2021 m. priimtas įstatymas sudarė galimybę asmenims nukentėjusiems nuo nusikalstamos veikos pasinaudoti tam tikro pobūdžio paslaugomis. Tuo pačiu tai parodė, kad tiek psichologinės pagalbos, tiek teisinės nemokamos paslaugos prieinamumas vis dar yra nepakankamas.

Pagrindinės sąvokos: Baudžiamasis procesas, nukentėjusysis, nusikalstama veika, teisinė pagalba, akredituota tarnyba.

Įvadas

2021 m. sausio 14 d. Lietuvos Respublikos Seime priimtas Lietuvos Respublikos

pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas Nr. XIV-169, kuriuo reglamentuojamas pagalbos teikimas nuo nusikalstamų veikų nukentėjusiems asmenims (*Lietuvos Respublikos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas*, 2021). Šio įstatymo 2 straipsnio 4 punktą numato, kad „pagalba nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims – informacija, konsultacijos ir (ar) paslaugos, teikiamos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims atsižvelgiant į individualius jų poreikius, dėl padarytos nusikalstamos veikos atsiradusius poreikius ir nusikalstamos veikos pobūdį.“

Visame įstatyme pagalba nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims suprantama kaip informacija, konsultacijos ir (ar) paslaugos, teikiamos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims atsižvelgiant į individualius jų poreikius, dėl padarytos nusikalstamos veikos atsiradusius poreikius ir nusikalstamos veikos pobūdį. Deja, įstaigos, teikiančios pagalbą, dažnai ją supranta kaip socialines ar psichologo paslaugas (*Pagalbą teikiančios tarnybos*, 2023 m.). Suprantama pagalba turi būti kompleksinė, tačiau interesantų grupė – „nusikalstamos veikos aukos“, kuriems, visų pirma, reikalingos teisinės konsultacijos. Nukentėjusiųjų teisės įtvirtintos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse ir kituose įstatymuose (Ancelis, P., 2003, pp. 97-104), kuriuos 2022-11-27 Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra apibendrinusi pateikė prokuratūros internetinėje svetainėje, išskirdama net 18 punktų (*Apie nukentėjusiojo teises*, 2023).

Vis dėlto asmuo, kuris yra nusikalstamos veikos auka ir dar neturi nukentėjusiojo statuso, pagal išvardintą sąrašą turi tik dvi teises – kreiptis į ikiteisminio tyrimo įstaigą ar prokuratūrą žodžiu arba raštu ir kitą teisę – apskusti priimtus procesinius sprendimus. Pastaruoju metu nagrinėjant statistinius duomenis apie pradedamus ikiteisminius tyrimus, pastebėtina tendencija, kad iš esmės jų skaičius mažėja (*Lietuvos policijos veiklos ataskaita 2022 m.*). Tai kelia pagrįstų abejonų ar užtikrinama kvalifikuota teisinė pagalba nusikalstamų veikų aukoms, o ne tik asmenims, baudžiamojo proceso įstatymo nustatyta tvarka pripažintiems nukentėjusiais nuo nusikalstamos veikos.

Nusikalstamos veikos auka šiame darbe suprantama kaip asmuo, kuris nukentėjo nuo nusikalstamos veikos, t. y. dėl nusikalstamos veikos patyrė turtinės, fizinės ir/ar moralinės žalos, tačiau dar nėra pradėtas ikiteisminis tyrimas.

Taigi, šio mokslinio darbo autorių tikslas buvo nustatyti ar asmenims, kurie kreipiasi į policiją, pranešdami apie galimą nusikalstamą veiką jų atžvilgiu, yra sudaromos sąlygos naudotis Lietuvos Respublikos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatyme numatytomis garantijomis. Darbe buvo siekiama nustatyti, ar nukentėjusiems asmenims, kurie kreipiasi į pirmojo kontakto įstaigą (policiją, prokuratūrą), buvo suteikta informacija apie galimybę gauti kompleksinę psichologo, socialinio darbuotojo ir teisininko pagalbą. Įvertinus, galimas akredituotos tarnybos pagalbos teikimo/gavimo problemas, buvo siekiama nustatyti ir nepakankamos pagalbos suteikimą sąlygojusias priežastis. Tuo pačiu tai leis pagerinti Lietuvos Respublikos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymo efektyvumą. Atkreiptinas dėmesys, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas konstatavo, kad Konvencijos 3 straipsnis įtvirtina reikalavimą valstybės valdžios institucijoms, greitai reaguojant į skundus, atlikti veiksmingą ikiteisminį tyrimą, siekiant nustatyti bylos faktus ir kaltininką (*Mažukna prieš Lietuvą, peticijos Nr. 72092/12*), sprendimas priimtas 2017-04-11).

Užsibrėžtam tyrimui tikslui pasiekti buvo išsikelti tokie tyrimo uždaviniai:

- Apklausti asmenims nukentėjusius nuo nusikalstamų veikų ir siekusius gauti teisinę pagalbą;
- Išanalizuoti nemokamos teisinės pagalbos prieinamumą, kokybę, išylančias problemas dar iki pradedant pirmąją baudžiamojo proceso stadiją – ikiteisminį tyrimą,

Nukentėjusiojo teisių užtikrinimo problemas nagrinėjo mokslininkai: P. Ancelis 2003 m., vėliau - R. Burda, S. Kuklianskis, G. Sakalauskas, R. Merkevičius, bei kiti. Kitą vertus, Lietuvos Respublikos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymo taikymas akredituotų tarnybų praktinėje veikloje iki šiol mokslinė prasme nebuvo giliau analizuotas Lietuvos mokslininkų ir praktikų tarpe.

Šio mokslinio tyrimo naujumas yra naudoti informacijos gavimo šaltiniai. Tyrimo metu buvo atlikta 16 asmenų, patyrusių fizinę, turtinę ir moralinę žalą nusikalstama veika, anoniminė apklausa. Šio tyrimo metu gauti duomenys yra labai vertingi ta prasme, kad iki šiol rasti galimybę apklausti tokį kiekį asmenų, kurie į ikiteisminio tyrimo įstaigą kreipėsi per pastaruosius vienerius metus, yra sudėtinga. Pirma, ikiteisminio tyrimo pareigūnų priimti procesiniai sprendimai, o tiksliau, tyrimo bylose esantys nukentėjusiųjų asmenų kontaktiniai duomenys nėra laisvai prieinama informacija dėl asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo reikalavimų. Antra, norint tokius asmenis (nukentėjusiuosius) apklausti net anonimiškai, reikia pirmiausiai įgyti jų pasitikėjimą.

Tiriamoji dalis

Vienas iš ypatingiausių metodų rinkti duomenis, siekiant nustatyti įstatymo efektyvumą yra asmenų anoniminė apklausa. Kokybinio tyrimo imtis – apklausa buvo atliekama ir buvo pasiektas „*prisotinimo*“ efektas (Gaižauskaitė ir kt., 2016, p. 18), t. y. respondentų atsakymai pradėjo kartotis. Šis efektas, atliekant tyrimą, su respondentais pasireiškė apklausus 5 žmones. Visi dalyvavę anoniminiame anketavime asmenys buvo užkoduoti atsakymais A1 (pirmoji auka), A2, A3 ir t.t. Vis dėl to siekiant padaryti pagrįstas išvadas būtina visų pirma nustatyti ar imtis atitinkamų reprezentatyvumo kriterijų. Pagrindinė imties reprezentatyvumo užtikrinimo sąlyga yra jos atsitiktinis parinkimas iš populiacijos. (T. Bilevičienė, S. Jonušauskas 2011). 2022 m. užregistruotos 5 878 nusikalstamos veikos, susijusios su smurtu artimoje aplinkoje (Lietuvos Policijos ataskaita, 2022). Kai kurių autorių nuomone, latentinių nusikaltimų skaičius yra nuo 3 iki 10 kartų didesnis nei registruojamų. (G. Sakalauskas, 2011). Vadinasi galima įvertinti, kad nagrinėjamu atveju (imtis 16 asmenų) veikos susijusios su smurtu artimoje aplinkoje sudarė 87% respondentų, vadinasi galimai užregistruotų, respondentų pradėtų ikiteisminio tyrimų turėtų būti 6756. Vidutiniškai įvertinus latentiskumą, 2022 metais galimai yra 43916 aukų, nukentėjusių nuo įvairių nusikalstamų veikų.

Taigi, įvertinus visus galimus nusikaltimus, t.y. ir užregistruotus ir latentinius, populiacijos dydis būtų $N=43916$. Turint imtį 16 asmenų, ir vadovaujantis *Paniott* formule (Kardelis, 2002) matome, kad:

$$\Delta = \sqrt{\frac{1 - \frac{1}{N}}{n}}$$

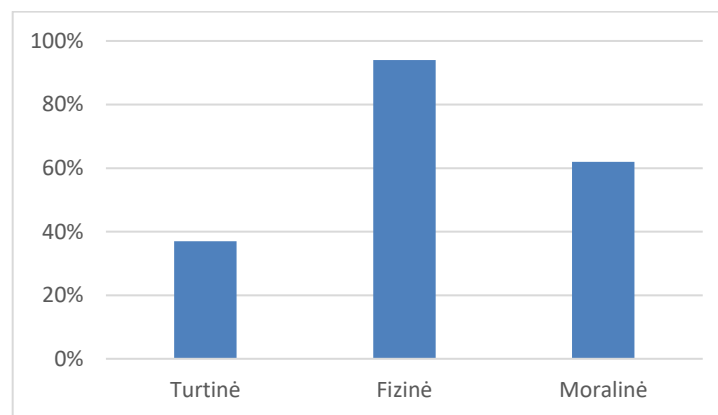
Gauname, kad tokiu būdu mūsų atlikta apklausa yra reprezentatyvi su 25% paklaida.

Turint tikslą išnagrinėti nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų patyrimą ieškant kvalifikuotos pagalbos tapus nusikalstamos veikos auka, buvo sudaryta anoniminė anketa su pateiktu tyrimo tikslu ir suformuluotais klausimais, ir anketa buvo pateikta 16 asmenų, kurie kreipėsi į akredituotą tarnybą. Anketoje buvo bendrojo pobūdžio klausimai, siekiant nustatyti imties patikimumą bei su šiuo tyrimu susiję klausimai:

- Kokio pobūdžio žala buvo Jums padaryta nusikalstama veika?
- Kiek laiko praėjus nuo nusikalstamos veikos padarymo (pastebėjimo) kreipėtės į ikiteisminio tyrimo įstaigą (policiją)?
- Ar pirmojo kontakto įstaiga (policija, prokuratūra) Jus informavo apie galimybę gauti

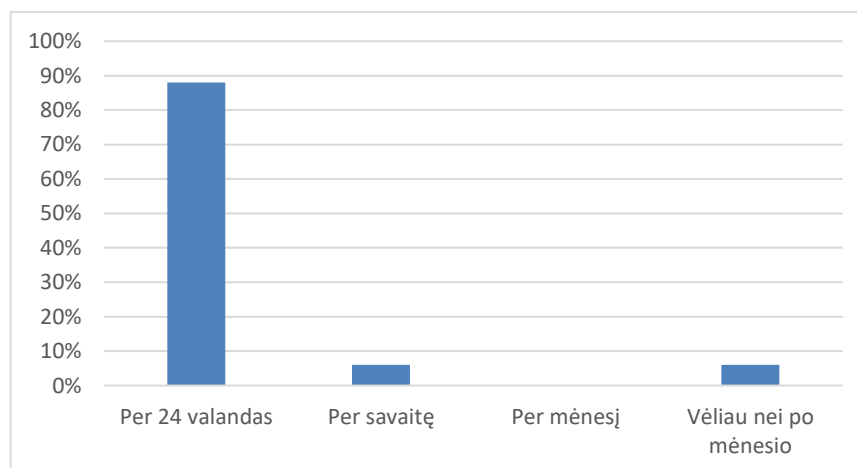
pagalbą akredituotose tarnybose.

- Kokios pagalbos tikėjotės iš pirmo kontakto įstaigos?
- Ar manote, kad pirmojo kontakto metu patyrėte institucinį smurtą, jei taip – įrašykite kaip tai pasireiškė.
- Per kiek laiko po Jūsų kreipimosi buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas?
- Kokios kitokios pagalbos Jums prireikė vėliau, po pranešimo apie nusikalstamą veiką pateikimo?
- Ar kreipėtės dėl pagalbos suteikimo į vieną ar kelias akredituotas pagalbos asmenimis nukentėjusiems nuo nusikalstamos veikos tarnybas?
- Ar buvo Jums suteikta reikalinga pagalba akredituotoje tarnyboje?

1 pav. Diagrama, respondentų atsakymų į klausimą – kokio pobūdžio žala Jums buvo padaryta nusikalstama veika?

Iš pateikiamų duomenų matyti, kad atsitiktinėje imtyje, nagrinėjant asmenis, kurie ieško pagalbos dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, didesnė dalis asmenų buvo patyrę fizinę žalą.

2 pav. Diagrama, respondentų atsakymų į klausimą – kiek laiko praėjus nuo nusikalstamos veikos padarymo (pastebėjimo) kreipėtės į ikiteisminio tyrimo įstaigą?

Pastebėtinas ypatingai sąmoningas nukentėjusiųjų elgesys, pranešant apie padarytą nusikalstamą veiką nedelsiant, taip sudarant galimybes ne tik rasti nusikalstamos veikos

pėdsakus, bet ir užfiksuoti juos, be to, neatidėliotinai atliktas teismo medicinos tyrimas leidžia tiksliau nustatyti nusikalstamos veikos padarymo būdą ir panaudotas priemones.

Į klausimą „Ar pirmojo kontakto įstaiga (policija, prokuratūra) informavo Jus apie galimybę gauti pagalbą akredituotose tarnybose“ nei vienas respondentas neatsakė teigiamai. Tik du respondentai papildomai nurodė, kad apie akredituotas tarnybas jie buvo informuoti įvykio vietoje dirbusių greitosios medicinos pagalbos darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų atvykusių išklausti vaiko nuomonę po įvykio.

Vis dar pasitaiko atvejų, kai nukentėję nuo nusikalstamos veikos asmenys kreipiasi į policiją tik norėdami informuoti atsakingas įstaigas. Paprastai tai susiję su draudimo išmokos gavimo galimybe tik esant pateiktam pranešimui į policiją. Kita vertus, pasitaiko ir tokių elgesio modelių, kai nukentėję nuo nusikalstamos veikos asmenys mano, kad apie nusikalstamas veikas jie turi būtinai pranešti policijai, tačiau jie visiškai nepageidauja jokio policijos, kitos valstybės įstaigos įsikišimo į iškilusį konfliktą, o juo labiau ikiteisminio tyrimo pradėjimo.

Todėl respondentų buvo klausama ar jie pageidavo būtent ikiteisminio tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo asmenų, įvykdžiusių priešingus teisei veiksmus. Išį klausimą visi respondentai atsakė, kad kreipėsi į pirmojo kontakto įstaigą tikėdamiesi ikiteisminio tyrimo pradėjimo.

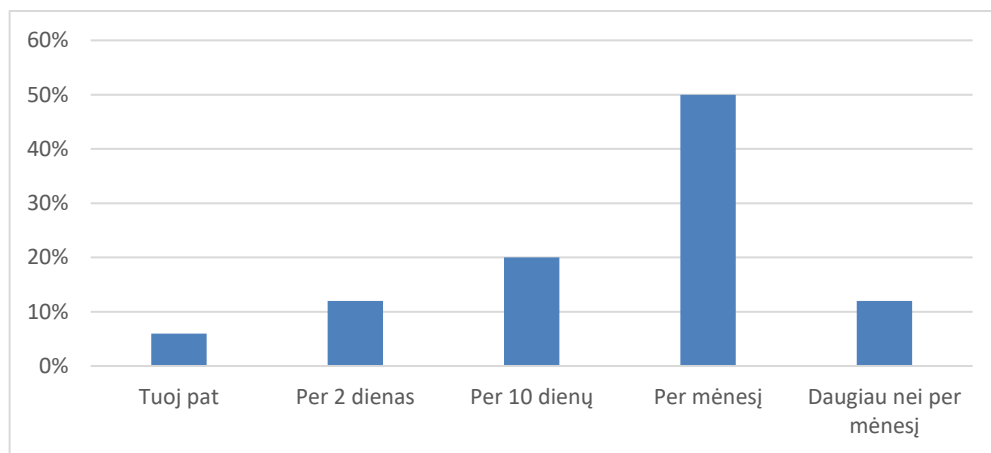
Pastebėtina, kad net 87% respondentų nurodė, kad patyrė institucinį smurtą ikiteisminio tyrimo įstaigoje. Paprašius nurodyti, kodėl jie taip mano, respondentai pateikė informaciją apie tam tikrus policijos pareigūnų veiksmus ar žodinius išsireiškimus, kurie akivaizdžiai žemina asmenų nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų orumą, o kai kuriais atvejais net pažeidžia jų teises. Gana dažnai pasitaikė atvejai, kad asmenys, nukentėję nuo nusikalstamos veikos, buvo atkalbinėjami nesikreipti į policiją raštu. Taip pat dažnai būdavo užduodami klausimai, nesusiję su nusikalstama veika, o ir jų formulavimas buvo neadekvatus. Pavyzdžiui, pirminės apklausos metu, moteriai nurodžius, kad patyrė seksualinę prievartą bei kūno sužalojimus (išangės ir tiesiosios žarnos plyšimas), ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas klausimą suformulavo taip: „ar Jūs jautėte malonumą tuo metu?“. Nepaisant to, kad atsakymas į tokį klausimą niekaip nedaro įtakos ikiteisminio tyrimo eigos, tačiau ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas paaiškino, kad nukentėjusioji turi tai paaiškinti. Palyginus dažni yra grasinančio pobūdžio pareigūnų pasisakymai: „jei rašysit pareiškimą pradėti ikiteisminį tyrimą pagal nusikalstamos veikos požymius, numatytos Lietuvos Respublikos BK 149 str.3d., mes bet kada galėsime paimti Jūsų vaiką ir jį laikyti“; „tai, kad Jums prakirsta galva, nereiškia, to, kad Jūs nesudavėt smūgių savo vyrui, geriau nieko nerašykite, nes kitaip ir jis parašys, kad Jūs jį mušėt ir mes Jus į areštinę vešim, o ne į ligoninę“; „čia dėl tokių dalykų, kam Jūs rašysit, nieko čia baisaus nėra, čia tik raudona (išsireiškimas apie suplyšusį ausies būgnelį), o kiek čia paskui Jus tampys ir tyrėjos ir paskui dar teismai“.

Išanalizavus respondentų apklausas pastebėtini keli ypatingi atvejai. Daugelio nukentėjusiųjų prašymai, kreipiantis į policiją yra analogiški – pradėti ikiteisminį tyrimą ir surasti kaltus asmenis. Deja, analizuojant iš ikiteisminio tyrimo įstaigų pateiktus atsakymus pareiškėjams pastebėtina, kad dalis procesinių sprendimų atsisakyti pradėti ikiteisminius tyrimus yra orientuoti į statistinių rodiklių pagerinimus. Latentiškumo prasme tam tikra dalis nusikalstamų veikų lieka neatskleistos ir pavojingas asmuo lieka nenubaustas.

Pavyzdžiui, 2023 m. balandžio mėnesį nepilnametės V. K. tėvas kreipėsi į policiją su pareiškimu, nurodydamas, kad rado savo dukrą išrengtą nuogai ir be sąmonės prie jos draugės namų. Atvykusiems policijos pareigūnams jis nurodė, kad dukra, jo žiniomis, išėjo pas savo draugę į svečius ir, kai ilgai negrįžo, jis išėjo jos ieškoti. Jis rado savo nepilnametę dukrą be sąmonės, išrengtą visiškai nuogai, paguldytą ant žemės pagalbinuose ūkio statiniuose. Mergaitė buvo perduota atvykusiems medikams, atgavusi sąmonę ji artimiesiems nurodė, kad

buvo išprievartauta. Vėliau ją apie tai klausiant medikams ji nurodė, kad neatsimena jokių aplinkybių ir nieko nekomentuos. Vaiko tėvas į įvykio vietą atvykusiam policijos pareigūnui nurodė visas jam žinomas aplinkybes, tačiau pareigūnas priėmė sprendimą priimti pareiškimą iš tėvo tik surašant tam tikras aplinkybes, bet nurodė išžaginimo neminėti. Pareigūnas paaiškino, kad tėvai turės galimybę kreiptis į policiją dėl išžaginimo tik po to, kai ginekologas patvirtins, kad dukra turėjo lytinius santykius.

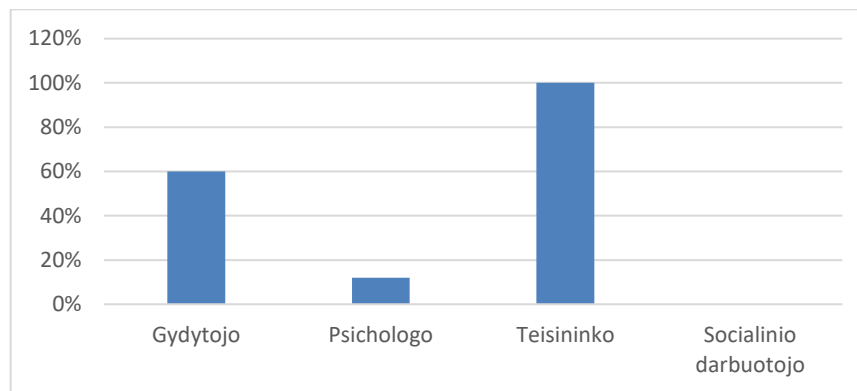
Toks nepagrįstas ikiteisminio tyrimo nepradėjimas ir pirminių veiksmų savalaikis neatlikimas sąlygoja sudėtingesnę įrodinėjimo procesą (G. Bučiūnas, 2017). Tiriant tam tikras veikas ypatingą reikšmę turi pirminių veiksmų savalaikis atlikimas. Vienu svarbiausiu klausimu yra keliamas įvykio vietos neatidėliotinis tyrimas, kuriam tikslinga pasitelkti kriminalistinę laboratoriją.

3 pav. Diagrama, respondentų atsakymų į klausimą – per kiek laiko po Jūsų kreipimosi buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas?

Iš šios diagramos matyti, kad daugelis ikiteisminių tyrimų yra pradedami vėliau nei per 2 dienas. Kaip jau buvo minėta, greitas ikiteisminio tyrimo pradėjimą sąlygotų savalaikę teismo medicinos ekspertų atliekamą asmens kūno apžiūrą (Ancelis, 2016). Lietuvos teismų praktikoje yra pasitaikę atvejų, kai nukentėjusiojo asmens kūno medicininis tyrimas buvo atliekamas po mėnesio ir nenustačius jokių fiziologinių pakitimų, sudarė galimybę įtariamajam, o vėliau kaltinamajam neigti savo kaltę (Lietuvos apeliacinis teismas, 2011). Būtent rugsėjo mėnesį paaiškėjus mažamečio lytinei prievartai, vaiko kūnas buvo apžiūrėtas tik lapkritį. Suprantama, kad po tiek laiko jokių pėdsakų ant asmens kūno apie patirtą prievartą (nusikalstama veika kvalifikuota pagal nusikalstamos veikos numatytos Lietuvos Respublikos BK 150 str. 4 d. požymius) (*Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas*, 2002) nebuvo. Tuo pasinaudodamas kaltinamasis pateikė apeliacinį skundą, teigdamas, kad jokios seksualinės prievartos prieš vaiką jis nenaudojo. Vis dėlto, teismas konstatavo, kad mažiausiai prieš mėnesį iki tyrimo buvo atlikti veiksmai.

Taigi, esant tokiam laikotarpiui, bet kokie pėdsakai ant nukentėjusiosios kūno galėjo išnykti dėl objektyvių aplinkybių. Taigi tai, kad medicinos ekspertai neaptiko jokių nusikalstamos veikos pėdsakų ant nukentėjusiojo asmens kūno, nėra įrodymas, kad nusikalstama veika nebuvo padaryta.

4 pav. Diagrama, respondentų atsakymų į klausimą – kokios kitokios pagalbos Jums prireikė vėliau, po pranešimo apie nusikalstamą veiką?

Visi respondentai teigia, kad jie kreipėsi daugiau nei į vieną akredituotą tarnybą. Bendraujant su respondентаis daugelis jų paaiškino savo pasirinkimą vieninteliu argumentu, teigdami, kad akreditacija visoms tarnyboms yra vienoda. Dalis akredituotų tarnybų neturi jokios galimybės suteikti teisinę konsultaciją, kita dalis akredituotų tarnybų teigia, kad būtų skirta teisininko konsultacija, pirmiausia būtina registracija pas socialinį darbuotoją, kuris sudarys individualų kompleksinės pagalbos planą. Vėliau, pagal plano terminus, būtų galima registracija ir teisininko konsultacijai.

Taigi, apibendrintai galima teigti, kad per Lietuvos Respublikos BPK numatytą 7 dienų atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą apskundimo terminą gauti kvalifikuotą ir nemokamą teisinę pagalbą yra labai sudėtinga. Vis dėlto, reikia pastebėti, kad mažesniuose regionuose akredituotų įstaigų paslaugos yra prieinamesnės nei didžiuosiuose šalies miestuose. Vilniaus ir Kauno regionuose sulaukti kvalifikuotos teisinės pagalbos, siekiant apginti savo, kaip asmens, nukentėjusiojo nuo nusikalstamos veikos teises ir teisėtus interesus yra sudėtingiau.

Suprantama, kad fizinis asmuo, galimai nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos, neturi specifinių žinių, kad gali įstatymo nustatyta tvarka kreiptis nemokamos pagalbos į akredituotas tarnybas. Taigi pirmojo kontakto įstaigoje, nepateikus asmeniui jokios informacijos apie galimybę gauti pagalbą, tikėtina, kad dažnu atveju asmuo pats savarankiškai neieškos tokios informacijos. „Ieškoti juodos katės tamsiame kambaryje galima tik tada, kai tiksliai žinai kur ji miega – visa kita metafizika arba beprotystė“ (A. P. Piskarskas, 2006).

Iš anoniminės apklausos duomenų matyti, kad pirmojo kontakto įstaigoje neretai buvo patiriamas institucinis smurtas. Tai gali būti laikoma viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl nukentėjusieji ne visada žino apie galimybę gauti tinkamą ir savalaikę kvalifikuotą pagalbą akredituotose tarnybose dar iki pradedant ikiteisminį tyrimą. Siekiant pagerinti esamą situaciją, tikslinga nustatyti pareigą ikiteisminio tyrimo įstaigos (policijos) pareigūnams informuoti nukentėjusįjį apie pagalbos teikimą akredituotose tarnybose, įteikiant tokių institucijų sąrašą su kontaktiniais duomenimis, kiekvienam besikreipiančiam į ikiteisminio tyrimo įstaigą (policiją) dėl padarytos nusikalstamos veikos.

Išvados

1. Policija, kaip pirmojo kontakto įstaiga neteikia jokios informacijos apie akredituotų tarnybų, galinčių suteikti nemokamą pagalbą asmenims, nukentėjusiems nuo nusikalstamos veikos, veiklą.

2. Atlikus respondentų anoniminę apklausą buvo nustatyta, kad iki šiol nėra vykdoma Lietuvos Respublikos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymo 9 str. 1 d. įtvirtintos nuostatos, o būtent, kad pirmojo kontakto institucija nukentėjusiems asmenims suteiktų informaciją apie:

- pagalbą, kuri nukentėjusiam asmeniui gali būti suteikta ir pagalbos tarnybų kontaktinius duomenis (pateikiamas pagalbos tarnybų sąrašas, kuriame nurodyti jų pavadinimai, veiklos vykdymo teritorijų adresai, telefono ryšio numeriai, elektroninio pašto adresai), įskaitant informaciją apie galimybę gauti sveikatos priežiūros paslaugas, reikiamo specialisto pagalbą ir galimą laikiną apgyvendinimą;
- tai, kokiais būdais ir sąlygomis nukentėjęs asmuo gali gauti specialias apsaugos priemones;
- kokiais būdais ir sąlygomis nukentėjęs asmuo gali kreiptis dėl teisinės pagalbos, konsultacijų;
- kokiais būdais ir sąlygomis nukentėjusiam asmeniui gali būti atlyginta nusikalstama veika padaryta žala.

3. Siekiant pagerinti esamą situaciją, tikslinga nustatyti pareigą ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnams informuoti apie pagalbos teikimą akredituotose tarnybose, įteikiant jų sąrašą su kontaktiniais duomenimis, kiekvienam besikreipiančiam asmeniui nukentėjusiajam nuo nusikalstamos veikos. Ši pareiga galėtų būti įtvirtinta Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro įsakymu patvirtintose rekomendacijose dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos.

Literatūra

1. Ancelis, P., Bučiūnas, G. ir kt. (2016). Atskirų nusikalstamų veikų tyrimas. Vilnius.
2. Ancelis, P., (2003). Nukentėjusiojo teisinė padėtis pasikeitus baudžiamiesiems įstatymams. *Jurisprudencija*, t. 49 (41); 97–104 psl.
3. Apie nukentėjusiojo teises, Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra. (2023) <https://www.prokuraturos.lt/lt/visuomenei/apie-nukentejusiojo-teises/7210>
4. Babachinaitė, G., Kiškis, A. ir kt. (2009). *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos*. Vilnius.
5. Bučiūnas, G., Gruodytė, E., Šalčius, M. (2017). *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius.
6. EŽTT sprendimas byloje Mažukna prieš Lietuvą, peticijos Nr. 72092/12, sprendimas priimtas 2017-04-11.
7. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu. Vadovėlis. Vilnius.
8. Kardelis, K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas.
9. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-09, Nr. 37-1341. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777/asr>
10. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-10-25, Nr. 89-2741. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr>
11. Lietuvos Respublikos Policijos veiklos įstatymas. *Valstybės žinios*. (2000), Nr. 90-2777. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111665>

12. Lietuvos Respublikos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas. TAR, 2021-01-20, Nr. 908. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ce7d8910571711eba1f8b445a2cb2bc7>
13. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-109/2011. <https://e-teismai.lt/byla/245879937641809/1A-109/2011>
14. Lietuvos policijos veiklos ataskaita 2022 m. <https://policija.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ataskaitos>
15. Oficialios statistikos portalas. <https://osp.stat.gov.lt/lietuvas-gyventojai-2021/salies-gyventojai/gyventoju-skaicius-ir-sudetis>
16. Piskarskas A. P. (2006). *Fizikos paskaitų konspektas*.
17. Pranešimo apie nusikalstamą veiką medžiaga reg. Nr. M-2-02-00168-22.
18. Pranešimo apie nusikalstamą veiką medžiaga reg. Nr. M-1-01-22386-23.
19. Pranešimo apie nusikalstamą veiką medžiaga reg. Nr. M-1-01-05590-23.
20. Sakalauskas G. (2011), *Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai*, Vilnius.

THE MAIN PROBLEMS OF PROVIDING SUPPORT TO VICTIMS OF A CRIMINAL ACT ARISING BEFORE THE INITIATION OF CRIMINAL PROCEEDINGS

Gediminas BUCIUNAS

Vytautas Magnus University, Mykolas Romeris university

Dalia JASEVICIENE

National victims support association

Summary

The protection of the rights of the victims who had suffered from a criminal act until the initiation of criminal proceedings currently based on the Law of the Republic of Lithuania "**On Assistance to Victims of a Criminal Act**". The aforementioned law enshrines the provision that assistance is provided to the victims by the specially accredited services. 25 organizations had been granted this status as the accredited institutions that has the right to provide services to the victims.

2022-2023 an empirical study and anonymous survey has been carried out, the purpose of which was to determine under which conditions and how had been provided an assistance to the potential victims who applied to the police and reported on a criminal act committed against them 16 victims of criminal acts applied to the specially accredited institutions for assistance. The empirical study found that certain issues, although very important, are not being addressed in proper way in the accredited services.

One of the most important issues in protection of the victims rights is operative and high quality legal advice regarding the refusal of the pre-trial institution mainly police to open a pre-trial investigation. According to the provisions of law on "**Assistance to Victims of a Criminal Act**" legal consultation must be provided within 7 days. Article 168 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Lithuania provides such a period for submission complaint regarding refusal to open criminal proceeding.

Based on the collected data during above mentioned survey only two out of twenty-five accredited institutions were able to promptly respond to such a short deadline set by the criminal procedure code. Also, conducted an anonymous survey of victims of criminal acts allowed to assess the effectiveness of

---

the Law "**On Assistance to Victims of Criminal Acts**" and the availability of different types of services which was supposed to provide accredited institutions.

The data obtained during the investigation allows us to sum up that in 2019 the adopted law made it possible for victims of criminal acts to use certain types of services. At the same time, it showed that the availability of both psychological support and legal free services is still insufficient.

Keywords: *a criminal procedure, a victim, pre trial investigation, an accredited institution., legal assistance.*